

معرفی
تهران
به روایت
فهرست
آثار ملی

دکتر امیررضا فرهید

My Tehran

An Introduction to the Cultural
and Historical Buildings in Tehran
Based on National Heritage List

مؤلف:

دکتر امیررضا فرهید

عکس‌ها:

ابراهیم خادم بیات، امیررضا فرهید، سعید محمودی ازناوه، ناصر میزبانی، مجتبی آقایی، همایون امیریکانه، لیلا اوتادی، رضا موسوی، ابراهیم صافی، مهدی تیموری، آرش سیمایی، اصغر خدایی، مجید ناگهی، پیمان امیرغیاثوند، سعید فلاح فر، ناصرالدین شاه قاجار

طرح جلد و مشاوره هنری:

استود یو مشق (مسعود جزنی، حامد حکیمی)، حامد توکلی بینا

گرافیک و صفحه آرایی:

ملیحه عنبری، درساکفیلی

ویرایش عکس‌ها:

ابراهیم صافی، مهرداد رباط جزی

ویراستار:

طیبه فخرالدین

مشاوران پژوهشی:

دکتر علی محمد سعادت، رضا شیرازیان

همکاران پژوهشی:

الهام شجاعی، بابک فرهید، ماندانا یزدان شناس، مریم میرزایی

ناشر:

سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، موسسه نشر شهر، ۱۳۹۹
تهران، بزرگ راه حقانی، بعد از ایستگاه مترو حقانی، بلوار کتابخانه ملی

چاپ:

پیمان نواندیش (مجتبی ملتی)

تیراژ:

چاپ اول: ۱۰۰۰ نسخه، قیمت: ۷۵۰ هزار تومان

سرشناسه: فرهید، امیررضا. ۱۳۵۷ -
عنوان و نام پدیدآور: تهران / مؤلف امیررضا فرهید؛ عکسها ابراهیم خادم بیات... [و دیگران]. ویراستار طیبه فخرالدین
مشخصات نشر: تهران: سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران، موسسه نشر شهر، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری: ۵۹۱ص: مصور (رنگی). جدول، نقشه
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۹-۲۰۹-۹
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: عکسها: ابراهیم خادم بیات، امیررضا فرهید، سعید محمودی ازناوه، ناصر میزبانی، مجتبی آقایی، همایون امیریکانه، لیلا اوتادی، رضا موسوی و...
یادداشت: بالای عنوان: معرفی تهران به روایت فهرست آثار ملی.
عنوان دیگر: معرفی تهران به روایت فهرست آثار ملی.
موضوع: تهران -- آثار تاریخی
موضوع: Tehran (Iran) -- Antiquities
موضوع: تهران -- آثار تاریخی -- مصور
موضوع: Tehran (Iran) -- Antiquities -- Pictorial works
شناسه افزوده: خادم بیات، ابراهیم، عکاس
شناسه افزوده: موسسه نشر شهر
شناسه افزوده: Nashr-e shahr Institution
رده بندی کنگره: DSR۲۰۷۹/۵۸۴
رده بندی دیویی: ۹۵۵/۱۲۲
شماره کتابشناسی ملی: ۴۹۹۴۱۴۴

یادداشت مولف

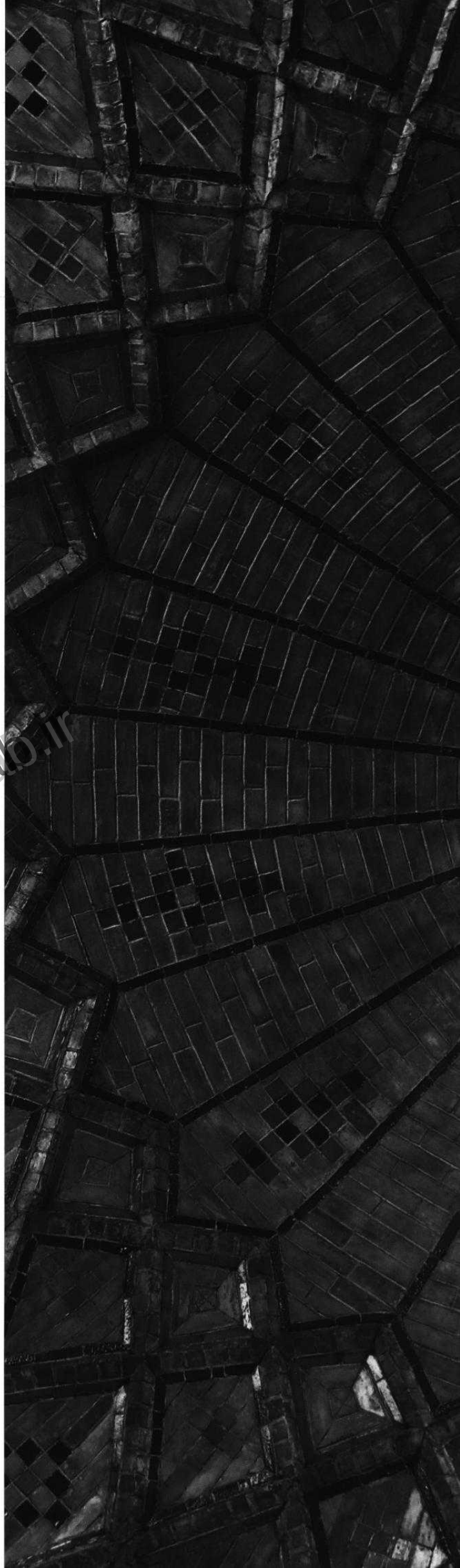
آشنایی من با آثار تاریخی کشور ایران به دورانی بازمی‌گردد که پس از پایان تحصیلات دانشگاه و برای گذران خدمت سربازی موفق به اخذ امریه در سازمان میراث فرهنگی شدم و به عنوان مهندس ناظر در قسمت‌های مختلف آن سازمان به فعالیت پرداختم.

آشنایی با میراث فرهنگی و هنری به جا مانده و یا به یاد مانده از نسل‌های گذشته، مرا با نیمه پنهانی از زندگی آشنا ساخت که تا آن زمان آن را از نزدیک لمس نکرده بودم. واژگانی مانند فرهنگ، هویت، تاریخ، هنر، آداب، سنن، آئین‌ها و بسیاری از لغات دیگر که تا آن روز برای من ساده و سیاه و سفید بودند؛ مملو از نقش و نگار و رنگ شد، و عشق به یادگیری در جهت شناسایی این گهرهای ارزشمند سبب آن گردید که پس از اتمام دوران خدمت سربازی، به عنوان کارشناس در سازمان میراث فرهنگی کشور فعالیت نمایم و در رشته «مرمت و احیای بناها و بافت‌های تاریخی» در مقطع کارشناسی ارشد ادامه تحصیل دهم.

در سازمان میراث فرهنگی تلاش‌های بی‌وقفه تمامی کارشناسان در راستای حفظ، مرمت، احیا و بهره‌برداری از آثار تاریخی کشور کشور در دستور کار قرار داشت و در طول چندین سال حضور در این عرصه، به عنوان شاگرد شاهد عبور از موانع سخت و از خودگذشتگی افرادی بودم که برای حفظ هویت میهن عزیزمان از هیچ کوششی دریغ ننمودند. دیدن این تلاش‌ها و کسب و بهره‌مندی از دانش و تجربیات کشورهای دیگر انگیزه‌ای قوی برای عزیمت من به خارج از کشور، برای ادامه تحصیل در مقطع دکتری در رشته معماری گردید.

سفر به کشورهایی با تجارب موفق در حفظ بناهای تاریخی، حضور در کارگروه‌های علمی، شرکت در همایش‌های ارائه آثار تاریخی ملل مختلف، توجه مرا به این موضوع مهم جلب کرد که محققان و اساتید دانشگاهی، دانشجویان و حتی افراد علاقه‌مند بسیاری هستند که تمایل زیادی برای شناخت آثار تاریخی کشور ایران دارند ولیکن منابعی تحت عنوان کتاب یا سایت اینترنتی وجود ندارد که آثار تاریخی شهرهای مهم کشورمان از جمله تهران را به صورت یک جا، خلاصه و مستند ارائه کرده باشد؛ و هر آن چه یافت می‌شد تنها به صورت موردی به معرفی تک بناها اختصاص داشت.

با عنایت به پایتخت بودن شهر تهران و وجود اولین بناهای دولتی، دانشگاه‌های ساخته شده، مراکز نظامی، فرودگاه‌ها، کاخ‌ها و بسیاری دیگر از ساختمان‌های مهم، تهیه و تدوین کتابی که آثار تاریخی شهر تهران را معرفی کرده باشد؛ لازم و ضروری به نظر می‌رسید. طرح تهیه کتاب با هم‌کاری شهرداری تهران، پیشنهاد گردید، طرح تصویب و با حمایت مدیران این مجموعه، نگارش آغاز شد و مقرر شد که کلیه آثار

تاریخی شهر تهران که در فهرست آثار ملی به ثبت رسیده‌اند در این کتاب شناسایی و معرفی گردند.

در اولین گام برای اجرای این طرح، وجود فهرستی از بناهای ثبت شده در شهر تهران ضروری می نمود؛ ولی متأسفانه چنین لیستی به صورت دقیق در دسترس نبود و بناهای استان تهران با شهرها و روستاهای اطراف براساس شماره و سال ثبت آن‌ها منتشر شده بود، لذا کار در این مرحله با بررسی تعداد دقیق آثار در شهر تهران به تفکیک مناطق مختلف شهرداری آغاز گردید.

در ادامه اجرای طرح، گروه‌های هدف مشخص و به جامعه مدیران، جامعه کارشناسان و برنامه ریزان، جامعه دانش جویان و جامعه علاقه‌مندان تفکیک شدند، براین اساس، لازم بود مطالب نوشتاری در نهایت پاسخ‌گوی تمامی گروه‌های هدف باشد، لذا مقرر شد به دلیل وسعت تهران و تعداد زیاد و تنوع آثار، اطلاعات ارائه شده، موجز، موثر و واجد منابع معتبر باشد.

در این خصوص سوالات فراوانی تهیه و مطرح گردید و قرار شد که برای معرفی تک تک آثار به سوالات مطرح شده پاسخ داده شود؛ و با این روش موارد اصلی مورد مطالعه قرار گیرد و شناخت اثر تکمیل گردد.

در ادامه نسبت به ایجاد کارگروهی متشکل از کارشناسان ارشد معماری و مرمت بنا که در حوزه تهران فعالیت کرده‌بودند؛ اقدام گردید و جمع‌آوری اطلاعات اولیه آثار توسط کارگروه آغاز و قرار شد هر اثر در بردارنده اطلاعات مربوط به زمان احداث، بانی اثر، شاخصه ثبتی، اتفاقات و رویدادهای مهم تاریخی اثر، مصالح و معماری، مالکان، کاربری اولیه و کاربری‌های بعدی باشد و بسیاری دیگر از اطلاعات مربوط به اثر نیز به صورت خلاصه و مفید ارائه گردد.

لازم به ذکر است که هیچ‌گونه دخل و تصرف و نظر شخصی در بخش معرفی آثار توسط این جانب انجام نشده و تمامی مطالب برگرفته از پرونده ثبتی، کتب مرجع، مقالات مرتبط و گفته‌های مالکان آثار یا سازندگان اثر بوده‌است.

شروع مطالعات براساس مراجعه به پرونده ثبتی آثار بود و در این میان متأسفانه بسیاری از پرونده‌های ثبتی تهیه شده در سال‌های دور (از سال ۱۳۱۰) فاقد اطلاعات کافی نوشتاری بودند، هم‌چنین بیشتر نشانی‌ها به علت تغییر نام خیابان‌ها و پلاک‌ها نیازمند بازبینی مجدد بود، به همین دلیل تیمی جهت تعیین نشانی دقیق آثار تشکیل گردید تا برای یافتن موقعیت دقیق آن‌ها اقدام نمایند.

دل‌خراش‌ترین لحظات کار زمانی بود که با مراجعه به موقعیت اثر در کمال ناباوری شاهد وجود ساختمان جدیدی در آن جا بودیم. حدود ده اثر تخریب و بناهای جدیدی به جای آن‌ها احداث شده بود. بسیاری از مالکان خصوصی آثار با مراجعه به مراجع قضایی و دیوان

عدالت از خلاهای قانونی استفاده و از دادگاه رای خروج از فهرست آثار ملی کشور را گرفته‌بودند. در نهایت از لیست اولیه حدود ۳۰۰ اثر باقی مانده بود که کار جمع‌آوری اطلاعات از آن‌ها آغاز گردید.

باید اذعان داشت که در هنگام سرکشی به تمامی آثار برای جمع‌آوری اطلاعات در مرحله مطالعه و شناخت، همواره تیم عکاسی در کنار من حضور داشته و پا به پای هم از آثار مختلف بازدید به عمل آوردیم و به علت زیادی آثار و وجود آن‌ها در نقاط مختلف شهری زمان بسیاری صرف این مرحله شد. در مراجعه به آثار، شاهد اتفاقات جالبی بودم که ذکر چند مورد از آن‌ها لازم به نظر می‌رسد:

در وهله اول اختلاف نگرش فرهنگی و مدیریتی متضادی که بین مالکان بخش خصوصی و مدیران مجموعه‌های دولتی نسبت به آثار وجود داشت؛ کاملاً بارز بود. این مهم خود بیانگر این موضوع است که افراد مرتبط با آثار تاریخی نیازمند آگاهی، آموزش و یاری از سوی متولیان امر هستند. بعضی از صاحبان از ثبت آثار خود در فهرست ملی ناخشنود و نگران بودند و بسیاری از آن‌ها در صدد تخریب بنا محسوس برآمده، و با ایجاد کاربری‌های نامناسب مانند استفاده از بناهای شاخص به عنوان مهد کودک، اتحادیه صنف تهیه و توزیع کوشک کوفته‌پزی، پادگان‌های نظامی، انبار اجناس فرسوده، ادارات دولتی، خوابگاه و دیگر کاربری‌های نامربوط، خود خطرو تهدیدی جدی در زمینه حفظ و نگهداری از اثر را فراهم می‌آوردند.

متأسفانه تعدادی از مالکان و مدیران مجموعه‌ها با بازدید و تهیه عکس و گزارش با ما هم‌کاری نکردند و این در حالی است که بسیاری از این آثار نیز در معرض تخریب قرار گرفته‌بود.

بنابراین، ضروری است که بازنگری کاربری آثار و استحکام بخشی اضطراری و مرمت آن‌ها در دستور کار قرار گیرد. لازم به ذکر است که با توجه به تمامی مسایل موجود، اعم از کمبود منابع علمی در مورد بسیاری از آثار، عدم دسترسی و بازدید به تعدادی از آن‌ها و نیز سایر موارد، به طور قطع در آینده کتاب نیازمند بازنگری خواهد بود.

افزون بر این با توجه به این که هر ساله تعدادی اثر به آثار فهرست ملی کشور اضافه می‌گردد، از تمام علاقه‌مندان دعوت می‌نمایم دانسته‌های خود در ارتباط با آثار تاریخی را به جهت تکمیل گنجینه ارزشمند در اختیار مجموعه‌های مرتبط قرار دهند.

در پایان از تمامی اساتید و بزرگوارانی که با راهنمایی‌های خود نسبت به تهیه و تکمیل کتاب حاضر، زحمات فراوانی را متقبل شده‌اند تشکر می‌نمایم و امیدوارم این کتاب بتواند راه‌گشایی هر چند اندک برای معرفی آثار تاریخی شهر تهران باشد.

امیررضا فرهید

۱۳۹۹